

років (В. С. Курило) представлено систему критеріїв оцінки розвитку системи освіти регіону, що відображають і проблеми міжкультурної взаємодії суб'єктів освітнього процесу [3]. До них віднесено такі критерії: доступність освіти, демократичність регіональної системи освіти, науковість системи освіти регіону, зв'язок освіти з національною культурою, дидактичне та методичне забезпечення регіональної системи освіти, суб'єкт-суб'єктні відносини учасників освітнього процесу, кадрове забезпечення системи освіти регіону, характер управління системою освіти регіону з урахуванням його регіональної специфіки.

Професійна підготовка майбутнього вчителя, безумовно, пов'язана із сучасними соціально-економічними процесами в регіонах та у світі. Важливо також урахувати специфіку вищих навчальних закладів різних навчальних закладів регіону, які готують педагогічні кадри. У сучасних умовах слід вивчити реальну регіональну ситуацію та потребу регіону у фахівцях вищого рівня, готувати у ВНЗ професійно підготовленого, інноваційного, творчого вчителя, здатного підготувати молодь до самостійного життя в регіональних умовах. На особливу увагу заслуговує проблема соціалізації студентської молоді в умовах регіонального освітнього простору, утвердження суб'єкт-суб'єктної педагогічної парадигми, що ґрунтується на принципах педагогіки співробітництва викладача і студента, забезпечення їх самореалізації педагогічному процесі.

Література:

1. Акмеология 2006. Методологические и методические проблемы / Под ред. Н. В. Кузьминой, Л. И. Дубровиной. – СПб. : Изд-во ЦСИ, 2006. – 246 с.
2. Воспитательная деятельность педагога : Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. А. Колесникова, Н. М. Борытько и др. / Под общ. ред. В. А. Сластенина. – М. : Изд. Центр "Академия", 2005. – 336 с.
3. Курило В. С. Освіта та педагогічна думка східноукраїнського регіону у ХХ столітті / В. С. Курило. – Луганськ : ЛДПУ, 2000. – 460 с.
4. Полонский В. М. Словарь по образованию и педагогике / В. М. Полонский. – М. : Высш. шк., 2004. – 512 с.
5. Педагогика : Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С. Рапацевич. – Мн. : "Соврем. слово", 2005. – 720 с.
6. Скотний В. Г. Філософія : історичний та систематичний курс / В. Г. Скотний. – К. : Знання України, 2005. – 576 с.
7. Філософія : Учеб. пособие. – Ростов на Дону: "Фенікс", 2003. – 576 с.

Іван Загрійчук (Харків, Україна)

ТОЛЕРАНТНІСТЬ: ЇЇ СУТНІСТЬ ТА МЕЖІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Поняття, які приходять в нашу мову, часто мають дивовижну історію. Здавалося б, простий переклад з латини слова «tolerantia» означає «терпимість», але проста етимологія тут нам не допоможе. Адже слова на позначення конкретних явищ та подій з'являються не тільки з причин внутрішніх лінгвістичних закономірностей, але й у конкретних культурно-історичних та політичних умовах. І, скоріше всього, останні впливають на зміст нових понять значно більше, ніж їх звичайна лінгвістична інтерпретація.

Для порівняння можемо навести приклад з поняттям «колабораціонізм», яке походить від англійського «collaboration», що означає співробітництво. Первинно ніякого негативного смислу дане поняття не несло. Але в силу історичних обставин, в умовах другої світової війни, воно набуло негативного смислу, оскільки ним стали позначати співробітництво з ворогом. Таким же негативним воно залишається і сьогодні.

Щось подібне ми виявляємо з поняттям «толерантність». Сприймається воно по-різному, в залежності від соціально-політичних і культурних обставин. При його перекладі як «терпимість» представник нашого ареалу культури, маємо на увазі людину пострадянського політичного простору за незначними винятками, сприймає його критично, оскільки вихований в культурі протистояння і неприйняття іншого, західного, «несоціалістичного» способу життя, вбачає в ньому пастку, каверзу для однозначного «науково вивіреного» світогляду, над яким так довго і клопітливо працювали «інженери людських душ».

На сьогодні сказане вище вже не стосується поголовно всіх колишніх співгромадян, що проживають в різних пострадянських країнах. Ситуація за останні кілька років кардинально змінилась. І це видно із ставлення, наприклад, громадян України і Росії як до «колективного Заходу», так і до меншин, стосується останнє меншин національних чи меншин нетрадиційної сексуальної орієнтації. Це лише підтверджує думку про залежність, обумовленість змісту нових понять соціально-політичним та культурним лоном, в якому вони функціонують. Так сьогодні значна частина ієрархів Російської православної церкви якщо не відкидає толерантність, то піддає її серйозній критиці як світогляду, який руйнує твердість переконань віруючого, і це не дивлячись на те, що християнство смиренність та терпимість культивує як одну із важливих цінностей християнського світобачення.

Історія побутування категорії «толерантність» в нашій колишній батьківщині багата не так її прийняттям, як замовчуванням, чи навіть негацією. Якщо в Західній Європі даний термін з'явився у XVIII столітті, то в Росії – тільки в дев'ятнадцятому. На початку XX століття він зник з причини відомих подій, що стали наслідком конфронтації та нетолерантності в суспільстві. І тільки, починаючи з 90-х років XX століття, поняття толерантності «прописалось» в політичному і культурному словниках та стало часто вживаним і, відповідно, таким, що до певної міри стало формувати нове ставлення як людини до людини, так і до інших культурних та соціальних світів.

Нові історичні обставини вимагають уточнення поняття «толерантність». Дана процедура не відкидає старих визначень, а лишень доповнює їх, одночасно легалізуючи його нові смисли та межі. З уже визначеного раніше дослідниками ми знаємо, що толерантність, будучи певною стриманістю та терпимістю, не означає байдужості. Терпимість до іншого світогляду та способу життя аж ніяк не тягне за собою необхідності прийняття того способу життя та світогляду, який толерується. Терпимість передбачає право кожного жити за своїми уявленнями та цінностями. В умовах культурної та всякої іншої розмаїтості світу терпимість виступає умовою конкуренції та розвитку. Очевидно, необхідність культивування толерантності обумовлена розумінням неможливості подолання відмінностей в сприйнятті світу різними культурами та особистостями, визнанням внутрішньої суперечності в існуванні світу, яка є джерелом розвитку людини, суспільства, всієї цивілізації.

Толерантність – це не пасивне прийняття реальності, це не є неспротив злу. Вона не може бути ототожнена з біблійним «підстав праву шоку». Толерантність на сьогодні виступає формою активної соціальної поведінки, яка продиктована розумінням того, що тільки через комунікацію, через співпрацю різних людей і культур, через взаємозбагачення можливий розвиток. Компроміс, який виникає між толерантними сторонами, є моментом, який з часом долається, оскільки розвиток нескінченний. А якщо так, то правоту, живучість, істинність тієї чи іншої позиції можуть підтвердити тільки подальші зміни. Дуже важливо при цьому, щоб різні сторони процесу не переходили межу, межу за якою припиняється співпраця, комунікація, пошук компромісів через взаємні уступки.

Як відомо, істина існує в системі. Стосовно толерантності можемо сказати, що свою істинність дана категорія отримує тільки займаючи відповідне їй місце в системі інших категорій, які відображають систему суспільних відносин. Оскільки суспільна система, як і будь-яка інша, складається із сукупності елементів, то кожен елемент системи обмежений іншими. Тільки в певних межах категорія «толерантність» отримує свою істинність. Наприклад, чи можна толерувати будь-яку поведінку? Очевидно, що ні. Адже поведінка, яка руйнує самі можливості діалогу між культурами, можливості спільного проживання людей різних світоглядів та звичаїв, не може бути толерована за жодних обставин.

Толерантність можлива і необхідна в суспільствах і групах, які шукають спільних засад існування, які визнають існування таких засад. Ці засади можуть бути недостатньо осмислені, артикульовані. Шляхом, на якому вони можуть бути усвідомлені, є комунікація. Пошук і обговорення цих засад стає змістом суспільних дискусій. Не завжди і не відразу такі засади можуть бути знайдені, тим більше осмислені і прийняті. Але навіть тоді, коли учасники комунікації не знаходять загальних істин, залишаються при своїх думках, простір комунікації все одно залишається спільним, єдиним, хоча й диференційованим.

Консолідована суспільна дія передбачає наявність спільної мети, спільної основи для гуртування. А це означає, що попри різноголосицю в дискусіях, допоки такі дискусії

ведуться, спільний ґрунт в життєдіяльності спільнот існує. В державі такою основою є конституція, яка зводить розмаїття суспільного життя до основних концептів, що узагальнюють емпіричні сторони спільного існування громадян в єдиній державі. Саме конституція містить основні права і обов'язки, окреслює граничні межі, за які громадянам виходити не дозволяється. В разі порушення цих меж наступає кара, оскільки вихід за межі основного закону руйнує суспільність, а, відповідно, нищить суспільні передумови існування кожного окремого індивіда.

Чи можлива толерантність до порушників конституції держави? Це перше питання. Друге – чи можлива толерантність до порушення міжнародного права? Друге питання є не менш важливим, оскільки для більшості держав в умовах глобалізації міжнародні закони є складовою частиною національного законодавства, а коли вони такими не є, то національна держава найбільш важливі складові міжнародного права визнає пріоритетними, тобто обов'язковими для виконання національними органами. Під законами, що регулюють міжнародні відносини, стоять підписи лідерів держав, що зобов'язуються ці закони виконувати.

Для сучасного стану українського суспільства проблема толерантності є вельми актуальною. З одного боку, наша держава знаходиться в стані неоголошеної війни, а на війні, як відомо, всі гуманістичні цінності завжди є обмеженими. Та попри їхню обмеженість, гуманність як така не зводиться до нуля. Свідченням чого є, наприклад, принцип поводження з полоненими чи право застосування на війні того чи іншого виду озброєння. І все ж, ми повинні визначити межі толерантності не лише з ворогом зовнішнім, але й з громадянами власної держави, які, порушуючи конституцію, закликають до зміни кордонів держави та посягають на її суверенність та територіальну цілісність.

Заклики до зміни кордонів держави як і практична діяльність, спрямовані проти територіальної цілісності державного утворення, є злочином. Але заклики і практична діяльність, яка часто здійснюється силою зброї, є різними за змістом, а звідси і по-різному караються: від ув'язнення до фізичного знищення.

Таким чином, межею толерантності конкуруючих сторін суспільно-політичного процесу є бажання і здатність знаходитись в межах конституції, в межах основних правил співжиття громадян. Вихід за межі, окреслені конституцією, як і відмова від комунікації всередині суспільства, якщо і не «вбивають» толерантність, то значно її звужують. Толерантність перестає цінуватись серед громадян, нею все частіше нехтують. В суспільстві зростають недовіра, напруженість, конфлікти і, якщо не вжити заходів по зняттю напруги, може дійти до силових зіткнень, коли зберегти толерантність сторонам конфлікту, навіть коли таке бажання є, практично не вдається.

Якщо всередині країни межею толерантності є вимоги конституції, то в міжнародних відносинах такою основою або межею є міжнародна правова система відносин. Найбільш досконалою на сьогодні, хоч і не без недоліків, є система колективної безпеки в Європі. Правда, у зв'язку з поведінкою Росії в останні роки, ця система зазнала якщо не руйнації, то певних ушкоджень. Дана обставина суттєво впливає на стан толерантності та усвідомлення її сутності і меж у сучасному світі. Та попри все толерантність є цінністю, яку варто культивувати, відстоювати, врешті-решт боротись за неї.

В світі розмаїтому культурно та політично, в світі суперечливому забезпечити розвиток та прогрес можливо лише за умови збереження миру та відмови від взаємного знищення. А це вимагає контактів та співробітництва, комунікації між різними світами, між носіями різних культур та традицій. Останнє можливо за умови збереження та культивування толерантності як права кожного бути самим собою і визнання такого права за іншими.

Світлана Крилова (Київ, Україна)

ПРОБЛЕМА МЕЖ ТОЛЕРАНТНОСТІ ТА МОЖЛИВІСТЬ КРАСИ ВІДНОСИН З ВОРОГОМ

Міркуючи про феномен толерантності, можна припустити, що є толерантність від страху і толерантність від любові. Перша породжує морально потворні відносини, друга – морально красиві. Але ми повинні поставити проблему меж толерантності від любові. Адже є дії і